

Skjøtselsplan for Indre Survik, slåttemark

Hammerfest kommune,
Finnmark fylke

R
A
P
P
O
R
T

Rådgivende Biologer AS 2029

Rådgivende Biologer AS

RAPPORTENS TITTEL:

Skjøtselsplan for Indre Survik, slåttemark, Hammerfest kommune, Finnmark fylke

FORFATTERE:

Linn Eilertsen og Torbjørg Bjelland

OPPDRAKSGIVER:

Fylkesmannen i Finnmark

OPPDRAGET GITT:

5. juli 2014

ARBEIDET UTFØRT:

Juli 2014 - mars 2015

RAPPORT DATO:

2. mars 2015

RAPPORT NR:

2029

ANTALL SIDER:

14

ISBN NR:

978-82-8308-147-3

EMNEORD:

- Slåttemark
- Skjøtselsplan

SUBJECT ITEMS:

- Rødlistearter
- Naturtyper

RÅDGIVENDE BIOLOGER AS

Bredsgården, Bryggen, N-5003 Bergen

Foretaksnummer 843667082-mva

Internett: www.radgivende-biologer.no E-post: post@radgivende-biologer.no

Telefon: 55 31 02 78 Telefax: 55 31 62 75

Forside: Slåttemarka i Indre Survik sett fra den bratte skråningen i nordvest. Foto: Linn Eilertsen.

FORORD

På oppdrag fra Fylkesmannen i Finnmark har Rådgivende Biologer AS utarbeidet skjøtelsesplan for en slåttemark i Indre Survik i Hammerfest kommune, Finnmark. Skjøtelsesplanen bygger på befarings utført av Linn Eilertsen den 29. august 2014, og intervju av grunneier Lars Arvid Pedersen. Den generelle delen av skjøtelsesplanen er hentet fra skjøtelsesplanmalen for slåttemark i Nord-Norge (2012), og er ikke forfattet av Rådgivende Biologer AS.

Bergen, 2. mars 2015

INNHold

Forord.....	4
Innhold	4
Generell del: Tekst fra Miljødirektoratet	5
Spesiell del	8
Kilder	12
Ortofoto/kart.....	13
Bilder	14

GENERELL DEL: TEKST FRA MILJØDIREKTORATET

Slåttemarker er arealer som blir regelmessig slått. Semi-naturlig slåttemark, eller såkalt natureng, er slåttemarker som er formet gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. De er ofte overflateryddet, men ikke oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og ikke eller meget lite gjødslet. De blir slått seint i sesongen. Slåttemarkene blir eller ble gjerne høstbeitet og kanskje også vårbeitet. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer noe fra sted til sted og hvor man er i landet. Slåttemark er urte- og grasdominert og oftest meget artsrik. Den kan være åpen eller tresatt.

Tresatte slåttemarker med styvingstrær som blir høstet ved lauving er i dag meget sjeldne. Slike såkalte lauvenger ble gjerne beitet om våren, slått en gang seint om sommeren og høstbeitet. I tillegg ble greinene på trærne høstet til lauvfôr med et tidsintervall på 5-8 år. I gammel tid spilte også myr en viktig rolle som slåtteearealer (slåttemyr). De fleste jordvannsmyrene i Norge har tidligere vært slått, men myrslåtten opphørte i stor grad alt for lenge siden og forekom bare noen få steder fram til slutten av 1950-årene. Gjengroingen av slåttemyr går imidlertid gjerne langsomt så flere myrer bærer i dag likevel fortsatt preg av denne høstingen. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrer som fortsatt er i hevd.

De ulike slåttemarkene tilhører våre mest artsrike naturtyper med meget stor betydning også for andre organismer enn karplanter. Rundt 70 prosent av våre dagsommerfugler er for eksempel knyttet til åpen engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og en rekke vadefugler bruker strandenger (slått eller beita) som hekkeområder og rasteplasser ved trekk. I tillegg har slåttemarker stor betydning for mange truede beitemarksoppper. Slåttemarker kan ikke erstattes av beitemarker fordi de inneholder vegetasjonstyper og flere arter som ikke opprettholdes av beite. I sammenligning med beitemarker har de høyest artsmangfold per m² og også de største bestandene av flere truede engarter. Gjennom historien har de vært, og vil også i framtiden være, viktige ”levende genbanker”. I tillegg er de bærekraftige økosystemer som har vært et nøkkelelement i norsk landbruk i tusener av år. I løpet av 1900-tallet har de imidlertid blitt blant våre mest truede naturtyper.

SLÅTTEMARKSUTFORMINGER I NORD NORGE

Den store variasjonen i vår slåttemarksvegetasjon i Norge er foreløpig bare delvis kartlagt. I det følgende har vi likevel forsøkt å peke på noen utforminger av slåttemarksvegetasjon som kan sees som karakteriske for Nord-Norge og dermed gir denne regionen et særskilt forvaltningsansvar. Vi gir også eksempler på noen verdifulle lokaliteter.

I Nordland finnes fine dunhavrenger med forekomst av bl.a. rødflangre, brudespore, vill-lin, harerug, fjellfrøstjerne og jåblom på skjellsand. Slik eng er tidligere registrert bl.a. på Kjerringøy, Bodø kommune. Ved Kvarv i Sørfold fantes en annen utforming av dunhavreng med arter som gulmaure, gjeldkarve og småengkall (Norderhaug 1988). Boreal slåtteeeng (G7) finnes også i Nord-Norge, men her mangler sørlige arter (Fremstad & Moen 2001). Artsrike kalkenger finnes bl.a. på Skogsholmen i Vega kommune. Skogstorkenebb-ballblomeng (G13) er karakteristiske for Nord-Norge og tidligere registrert bl.a. ved Jarfjorden i Finnmark med forekomst av bl.a. flere marikåpearter, sølvbunke, fjelltimotei, hvitbladtistel, gulaks, ryllik, småengkall og harerug (Norderhaug 1988). Enger med et spesielt artsinventar er Finnmarksfrøstjerneeng og silkenellikeng (G9) som er registrert i Talvik i Alta og Anarjohka i Karasjok, samt i Porsanger, Lebesby, Tana og Sør-Varanger (Alm mfl. 1994, Fremstad & Moen 2001). Eksempler i god hevd finnes sannsynligvis ikke lenger, men svakt gjengrodde enger med mye finnmarksfrøstjerne og/eller russkjeks er registrert. Ved Makkenes i Vadsø finnes fine slåttemarklokaliteter som nå beites.

Artsrike rester av tidligere slåttemark i tilknytning til sanddynesystemer (dyneeng W2a,b) finnes fortsatt i Nord-Norge bl.a. i Finnmark. De har imidlertid ikke vært i bruk på lang tid (Vibekke Vange pers. medd.).

GENERELLE RÅD VED SKJØTSEL OG RESTAURERING AV VERDIFULLE SLÅTTEMARKER

Skjøtsel

Beste måten å skjøtte ei gammel artsrik eng på, er å følge opp den tradisjonelle driftsforma, uten gjødsel og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noe fra sted til sted avhengig av klima og høyde over havet. Derfor er det viktig å finne ut hva som har vært vanlig på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet fra gammelt av. Slått før 10. juli var imidlertid meget sjeldent!

En bør benytte lett redskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettere traktor der det er mulig). Graset må bakketørkes/ev.hesjes før det fjernes. Bakketørkinga viktig for at frøa til engartene både skal få modne ferdig og bli liggende igjen på enga når høyet samles sammen og kjøres vekk.

Enkelte steder har engene i tillegg vært beitet, enten vår eller høst eller begge deler. Bare beiting kan imidlertid ikke erstatte slått, men er det eneste mulighet for skjøtsel i en periode, er storfebeiting det mest skånsomme. De velger ikke ut "godbitene" slik sauene gjør. Beitepresset må i tilfelle ikke være for stort, og en må vente seg noe manuell etterrydding. Der en har tidligblomstrende arter som for eksempel søstermarihånd er det særlig viktig at en unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjelder restaurering av enger som er i gjengroing og utvidelse av eksisterende slåtteareal er det viktig å ikke sette i gang med mer omfattende restaurering enn det en greier å følge opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaureres, kan det være lurt å ta det trinnvis over flere sesonger. Slik blir det mer overkommelig, og en får en følelse med hvor omfattende de ulike tiltaka er, og hva en kan forvente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomføres på frossen og gjerne bar mark, dette for å unngå skader på undervegetasjonen og er samtidig lettvinnt for å få så lav stubbe som mulig. Rydding i snø kan være noe mer tungvint, mindre busker og oppslag kan også ryddes på sommeren når det er tørt og mye av biomassen er samlet i bladene.

I slåtteenger som *ikke* har vært tresatt er det ikke noe poeng å sette igjen noe særlig med trær. Gamle styvingstre må imidlertid spares. Et og annet lauvtre med fin og vid krone kan og få stå. All gran/furu og fremmede treslag (eksempelvis platanlønn) bør fjernes.

Etter hogst er det spesielt viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubber og lignende blir samla sammen og brent på egne steder, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligger spredd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska rask- og storvoksen konkurransesterk vegetasjon. Oppflising og spredning av flis i området er av samme grunn ikke å anbefale.

Gjenstående biomasse vil ta opp noe av næringen som frigjøres fra de døde røttene til trær og busker som har blitt ryddet vekk. Dette gir en gjødselseffekt som lett forårsaker oppvekst av uønska nitrogenkrevende arter (som for eksempel bringebær, brennesle). Gradvis gjenåpning er derfor viktig. Gjødslingseffekten sammen med økt lysinnstråling fører gjerne også til en del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningene i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette faller normalt sammen med slåttetidspunktet. Det kan likevel være nødvendig å rydde lauvrenninger flere ganger utover i første sesongen, og i tillegg året etter.

Osp og or sprer seg ved rotskot, og rydding kan i mange tilfelle føre til utstrakt renning. Disse kan det derfor lønne seg å ringbarke (sokke). Det bør da skjæres et fem cm bredt band rundt treet nedanfor nederste greina. Det er viktig at snittet er så dypt at all barken forsvinner, slik at transporten av næringsstoff helt sikkert er brutt. Det er lettest å ringbarke om våren. Etter tre sommere må de døde trea fjernes.

Stubber må kappes helt ned til bakken, enten i forbindelse med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubber vil gå raskere i forråtning om en skiller barken fra veden med et spett eller lignende, og så stapper jord i mellom. Med unntak av osp og or kan en også unngå renninger på denne måten. Dette kan til eksempel være aktuelt i kanter som hindrer lysinnstråling til slåttemarka.

Problemarter som bringebær- og rosekratt, brennesle, mjørdurt eller liknende går normalt ut ved slått, men kan være avhengig av slått flere ganger per sesong i begynnelsen med ljà eller krattrydder. Ev. felt med einstape (bregne) bør slås ned med kjepp (ikke skjæres ned). På denne måten fortsetter bregna med å transportere næring fra røttene, og utarmer så rotsystemet sitt. Den bør så fjernes på høsten.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se **Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker** som finnes på DN's hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

SPESIELL DEL

SØKBARE EGENSKAPER

Navn på lokaliteten Indre Survik		Kommune Hammerfest		Områdenr.			
ID i Naturbase BN00088200		Registrert i felt av: Torbjørn Alm mfl., Tromura Gunn Anne Sommersel mfl. , Ecofact AS Linn Eilertsen, Rådgivende Biologer AS		Dato: 1993 28.06.2011 29.08.2014			
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Alm mfl. (1994) og Sommersel (2012)				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:			
Hovednaturtype: Slåttemark (D01), 70 % Slåtte- og beitemyr (D02), 30 %		Utforminger: Frisk fattigeng (D0104) Fuktig fattigeng (D0101)					
Tilleggsnaturtyper:							
Verdi (A, B, C): B		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)							
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:	
< 20 m	X	God	X	Slått	X	Torvtekt	Frisk fattigeng (G04) Fuktig fattigeng (G01)
20 – 50 m		Svak	X	Beite		Brenning	
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell	
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			

OMRÅDEBESKRIVELSE

INNLEDNING:

Lokaliteten ble først registrert i forbindelse med kulturlandskapsundersøkelsen i 1993 (Alm mfl. 1994), og ble i 2011 kartlagt som naturtype av Ecofact AS i forbindelse med kartlegging av utvalgte kulturlandskap i Finnmark (Sommersel 2011). Den 29. august 2014 ble området befart av Linn Eilertsen, Rådgivende Biologer AS, og grunneier Lars Arvid Pedersen ble intervjuet om områdets brukshistorie. Områdebeskrivelsen er her hentet fra Sommersel (2012) og supplert med noe mer utfyllende informasjon under bruk, tilstand og påvirkning.

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG:

Indre Survik er et sjøsamisk kulturlandskap på nordøstenden av Seiland i Hammerfest kommune. Området ligger i en dalsenkning innenfor en større vik som vender mot vest. Dalsenkningen er nokså flat, med eng, bekker, myr/sump og et lite tjern. Innerst og langs kantene går vegetasjonen over i lynchhei.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER:

Naturtypene i det avgrensa området er slåttemark (D01) og slåttemyr (D02). Slåttemarkene utgjør den største delen av arealet og omringer ei lita myr i midten av lokaliteten. I følge grunneier var dette opprinnelig et tjern, men på grunn av behovet for slåttemark, ble vannet ledet bort, og området er nå en myr i gjengroingsfase. Område 01 og 02 består av frisk fattigeng (G4), mens det i område 03 er en gradient fra fuktig fattigeng (G1) med mye torvmoser, via elvesnelle-starrsump med elvesnelle utforming (O3a) og nordlandsstarr-utforming (O3c) til mer åpent vann med mye tjønneose i bunnen. Slåttemark er for øvrig vurdert som en sterkt truet naturtype (EN) i Norsk rødliste for naturtyper (Lindgaard & Henriksen 2011).

ARTSMANGFOLD:

Sommersel (2012) registrerte et moderat artsmangfold i 2011, og dette var fortsatt inntrykket av området på befaringen i 2014. Det ble registrert arter som inngår i de fleste typer enger som ryllik, engkvein, fjellmarikåpe, smyle, harerug, gråstarr, sølvbunke, rødsvingel, mjørdurt, følblom, fjelltimotei, seterrapp, engsoleie, krypssoleie, småengkall, engsyre, løvetann og fuglevikke. Det er god spredning av arter, noe som også indikerer langvarig slått. I de våtere områdene kommer det inn myr/sump-arter som bekkeblom, nordlandstarr, myrhatt, elvesnelle, duskull, tettegras, en tjønneose-art og ulike torvmoser.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Det har vært gårdsdrift i Indre Survik siden en gang på 1800-tallet. Gården har hatt både kyr, sau, geiter og høns, og markene ble slått for å gi for til dyra. Markene ble slått med ljå og høyet ble hesjet. Det har ikke vært dyr på gården siden 2008, og i en liten periode var det kun slåttemarka nærmest sjøen som ble slått. I 2005 overtok nåværende grunneier, Lars Arvid Pedersen, som har slått hele det avgrensede området hvert år, inkludert myra. Grunneier slår vanligvis i slutten av juli. Tidligere var det vanlig å slå i midten eller slutten av august.

FREMMEDE ARTER:

Ingen fremmede arter er registrert.

KULTURMINNER:

Det er registrert flere kulturminner i og nær slåttemarken.

SKJØTSEL OG HENSYN:

Skjøtsel må gjennomføres i tråd med skjøtelsesplan for at verdiene skal opprettholdes.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Lokaliteten er ikke del av et helhetlig kulturlandskap.

VERDIBEGRUNNELSE:

Område 01 og 02 er begge gamle slåttemarken som er del av et helhetlig kulturlandskap. Område 01 er i dårligere hevd enn område 02. Men ingen av dem er nevneverdig gjengrodd, og ingen har vært vesentlig gjødslet. Imidlertid er vegetasjonstypen svært triviell. Begge områdene får verdi B. Område 03 får verdien viktig (B) siden den er en slåttemyr som ikke hevdes i dag men fortsatt har en tilstand som indikerer langvarig hevd.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtelsesplan: 2.3.2015		UTFORMET AV: Linn Eilertsen		FIRMA: Rådgivende Biologer AS		
UTM 1033669 7893927		Gnr/bnr.	AREAL (nåværende): 20 daa	AREAL etter evt.restaurering:	Del av verneområde? Nei	
Kontakt med grunneier/bruker (ev /informant). Lars Arvid Pedersen, 29.08.2014			Type kontakt (befaring, tlf, e-post med mer) Telefon og befaring av lokaliteten			
MÅL:						
Hovedmål						
<ul style="list-style-type: none"> • Å bevare en slåttemark og en slåttemyr med tradisjonell bruksform. 						
Delmål						
<ul style="list-style-type: none"> • Lokaliteten skal holdes i hevd og gjengroingstilstanden skal være svak. • Tradisjonell slått skal skape og opprettholde artssammensetningen som er karakteristisk for naturtypene. 						
Eventuelle spesifikke mål for delområder:						
Tilstandsmål for enkelte arter:						
Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:						
AKTUELLE TILTAK:				Prioritering (år)	Ant daa og kostnad /daa	Kontroll : (Dato)
Generelle tiltak:				2015-2020	20 daa	
Gjennomføre årlig slått på hele lokaliteten uten bruk av tunge maskiner:						
<ul style="list-style-type: none"> • Slått skal gjennomføres seint på sommeren (normalt etter 15. juli) slik at blomstrende planter får tid til å sette frø. • Tohjulstraktor med slåttekniver kan brukes. Beitepusser anbefales ikke fordi den hakker slåttematerialet og gir en gjødslingseffekt. • Høyet kan bakketørkes eller hesjes (2-3 dager), slik at frø fra viktige slåttemarksarter kan falle av og sikre spiring til neste sesong. 						
Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle:						
Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle:						
<i>Hensyn</i>						
Det må tas særlig hensyn til registrerte kulturminner i lokaliteten. Jorden må ikke pløyes og det bør kun benyttes lett utstyr til slått.						
UTSTYRSBEHOV:						
Tohjuls slåmaskin og langljå.						
OPPFØLGING:						
Skjøtelsesplanen skal evalueres innen 5 år.						
Behov for registrering av spesifikke artsgrupper:						
Tilskudd søkt år:	2014	Søkt til:	Fylkesmannen i Finnmark			
Tilskudd tildelt år:	2014	Tildelt fra:	Fylkesmannen i Finnmark			

Skjøtselsavtale parter:

ANSVAR:

Fylkesmannen i Finnmark ved Miljøvernavdelingen har ansvar for oppfølging og veiledning i tråd med handlingsplanen for slåttemark. Grunneier mfl. kan søke om tilskudd til skjøtsel for gjennomføring av skjøtselsplanen (<https://søknadssenter.miljodirektoratet.no/>).

STATUS KULTURMINNER

I Indre Survik er det registrert et bosetning- og aktivitetsområde fra yngre steinalder (ID 11733) i lia øst for slåttemarka (6 hustufter). Det er også registrert flere gammetufter fra nyere tid til middelalder og førreformatorisk tid, helt vest i slåttemarken og i lia sør og sørvest for lokaliteten (ID 111743, 111745, 111958, 111965, 111966).

Figur 1. Oversikt over registrerte kulturminner i/nær slåttemarken/slåttemyra i Indre Survik (fra www.kulturminnesok.no).

KILDER

- Alm, T., Alsos, I.G., Bråthen, K.A., Karlsen, S.R., Nordtug, B., Sommersel, G.-A og Øiesvold, S. 1994. Botaniske undersøkelser av kulturlandskap i Finnmark 2. Lokalitetsbeskrivelser for Vest-Finnmark. Tromsø Naturvitenskap 76 s.
- Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13, 2. utg. 2006, rev. 2007. www.dirnat.no
- Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12: 1-279.
- Fremstad, E. & Moen, A. (red.) 2001. Truete vegetasjonstyper i Norge. NTNU Vitenskapsmuseet Rapp. Bot. Ser. 2001-4:1-231.
- Lindgaard, A. & Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.
- Norderhaug 1988. Urterike slåtteenger i Norge, rapport fra forprosjekt. –Økoforskutredning 1988:3.
- Sommersel, G.-A. 2012. Utvalgte kulturlandskap i Finnmark fylke. Naturtypekartlegging. Ecofact rapport 151. 35 s.

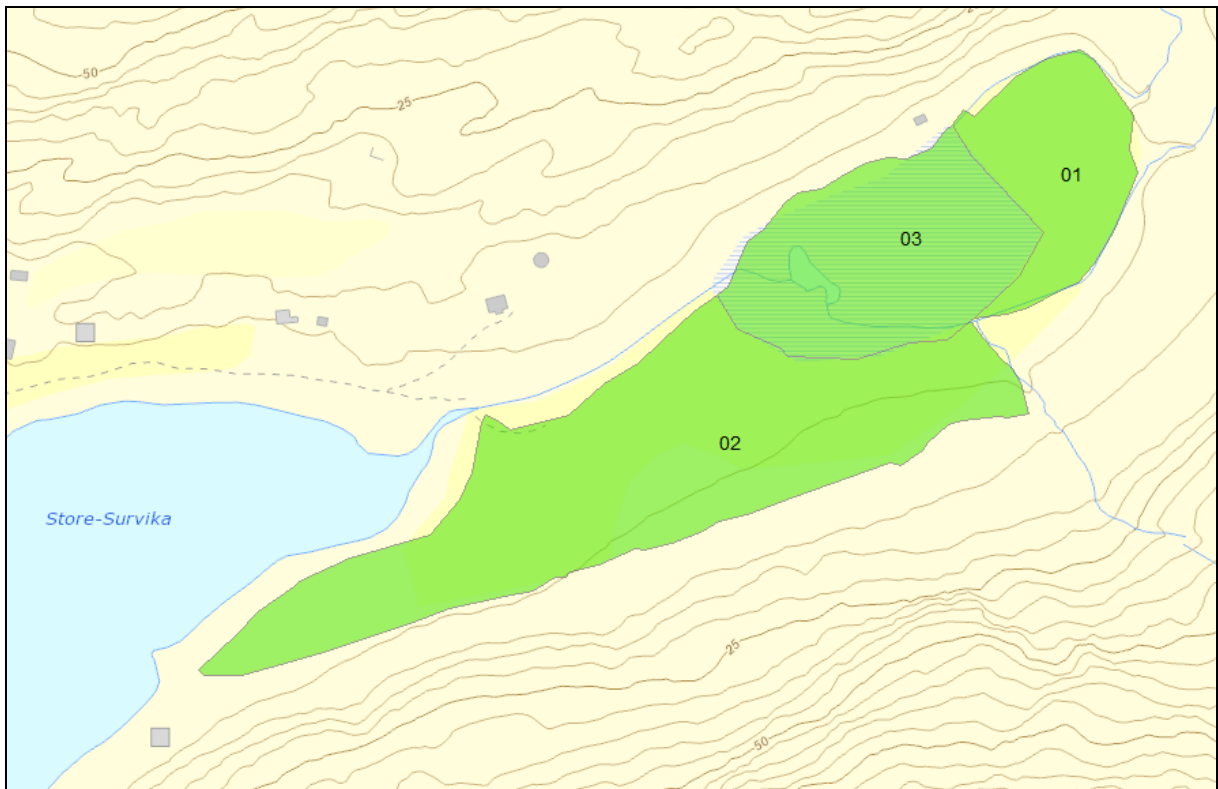
Data- og karttjenester

Riksantikvarens kulturminnebase. www.kulturminnesok.no.

Muntlige kilder

Lars Arvid Pedersen, grunneier.

ORTOFOTO/KART

Figur 2. Lokalteten er delt inn i tre delområder av Sømmersel (2012), og denne inndelingen er også benyttet i skjøtselsplanen.

BILDER

Figur 3. Forhøyningen midt i bildet er en gammetuft, som må tas hensyn til ved slått. Foto: Linn Eilertsen.

Figur 4. Delområde 01 grenser til lynghei (nærmest i bildet). Foto: Linn Eilertsen.